

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 21

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 21. — Рівне: РДГУ, 2002. — 146 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 10 від 31.05.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 1.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

14. Семиченко В.А. Пути повышения эффективности изучения психологии. – К.: Магістр-S, 1997.
15. Фельдштейн Д.И. Роль и место психологической науки в решении проблем образования на рубеже нового тысячелетия //Известия Российской академии образования. – 2001. – №1. – С.43.
16. Хомич Л.С. Сучасні види педагогічних практик //Шлях освіти. – 1999. – №4. – С. 4-8.

Одержано редакцією 12.04.2002

УДК: 371. 017

М. П. ФАРИНА

ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ В ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ

Сучасні підходи до виховання визначаються тенденцією гуманізації освіти, визнанням різноманітності педагогічних підходів до формування особистості. Ще на початку минулого століття було висунуте важливе теоретичне положення про необхідність всебічного вивчення дитини. При цьому вона розглядалася як особистість, яка активно сприймає явища оточуючого світу, а отримана таким чином інформація обробляється, виходячи із внутрішньої її мотивації та індивідуальних особливостей. Важливе місце у даній проблемі посідає галузь музично-естетичної культури дітей.

Дослідженнями відомих педагогів (Н.О.Ветлугіна, О.В.Кенеман, М.О.Метлов, І.Л.Дзержинська та ін.) встановлено, що музична культура є складовою особистості дитини. У формуванні музичної культури у дошкільному віці значну роль відіграє музична гра як засіб музичного виховання. Музична гра являє собою діяльність дітей, пов'язану з активним слуханням музики в процесі руху, є засобом, який найбільше сприяє розвитку музичних здібностей – ладового і музично-ритмічного відчуття. Спричиняючи значний емоційний вплив на дитину, музика є найбільш дієвим засобом виховання і розвитку творчих здібностей, а відтак і здійснює вирішальний вплив на формування музичної культури дитини.

Експериментальна робота О. В. Кенеман дала їй можливість підібрати музичні ігри для трьох вікових груп, уточнити питання про зміст, форму і класифікацію цих ігор. В основу підбору музичних ігор вона поклала, з одного боку, систематичне закріплення набутих дітьми музичних вмінь в процесі музичного виховання і навчання, з іншого – поступове ускладнення музичних завдань з опорою на ці набуті дітьми музичні вміння. Це здійснюється двома шляхами: за допомогою варіювання вже знайомих дошкільникам музичних ігор і в процесі оволодіння новими музичними іграми. При навчанні О.В. Кенеман пропонувала використовувати нескладні вправи, одні з яких мають підготовчий характер і використовуються попередньо до музичної гри. Інші – образні вправи – грають роль уточнюючих. Вони застосовуються в процесі розучування музичної гри з метою удосконалення ігрових образів. О. В. Кенеман вказувала також на своєчасність і доцільність їх застосування в залежності від завдань, змісту матеріалу, віку дітей, їх індивідуальних особливостей. Слід враховувати, як дошкільники засвоюють матеріал, оволодівають музичними вміннями в процесі трьох основних етапів: від початкового сприйняття і ще не досконалого виконання музичних і рухливих завдань до повторення, уточнення і поступового диференціювання рухів у відповідності з музикою; і, нарешті, – до остаточного закріплення умінь і навичок, які забезпечують дітям виконання завдань творчого порядку.

В теорії музичного виховання доведено, що методи музично-естетичного виховання являють собою різноманітні способи керівництва цим процесом, який спрямований на формування особистості і всебічного музичного розвитку дитини, тобто на удосконалення музичної культури дошкільника. Вибір методу і прийому визначається: джерелами, з яких діти отримують знання; видами художньої діяльності та їх навчальними завданнями; типами й етапами музично-художніх занять; завданнями розвитку художніх творчих здібностей;

вимогами дотримання вікових можливостей дітей; індивідуально-диференційованим підходом. Особливим методом залучення дитини до музичного мистецтва є художнє виконання твору.

Для того, щоб досягти високого рівня артистичності виконання музичного твору для дітей, від музичного керівника вимагається розуміння сутності музично-естетичного виховання, відповідальність за поставлене перед ним завдання і щоденна кропітка і сумлінна праця. До основних методів роботи з дітьми О.В.Кенеман відносила: наочно-виразний показ прийомів виконання, пояснення і бесіду – як емоційно-образні прийоми ознайомлення з музикою. Вона підкреслювала, що бесіда про музику нерозривно зв'язана з культурою слова і не терпить буденної, побутової мови. При цьому вона розглядала навчання як найбільш ефективний шлях формування знань, умінь і розвитку музичних здібностей. Актуальними для сьогодення є положення про роль музики на святах в дитячому садку. Музика допомагає розкрити ідею і зміст свята, прикрашає різні частини святкової програми, надає їм то урочистості, то веселості, то жартівливості, і нарешті, викликає відповідну реакцію всіх присутніх у залі. Має суттєве значення положення про те, що кожна дитина – у відповідності зі своїми можливостями, рівнем музичного розвитку – повинна відчувати себе учасником спільної для всіх урочистої події, відчувати тепло дружнього дитячого колективу. Крім розробки технології навчання, О.В.Кенеман вивчала і узагальнювала досвід керівництва музично-естетичним вихованням в дитячому садку, розробляла обов'язки членів колективу дитячого закладу.

Відомий педагог-музикант М.О.Метлов був одним із основоположників музичного виховання дошкільників. Його система базувалася на послідовному навчанні дітей різним видам музичної діяльності. Методику навчання він будував на основі глибокого вивчення особливостей дитини дошкільного віку, її запитів, інтересів та здібностей. І сьогодні цілком справедливі слова педагога про те, що музика повинна стати для дітей доступним способом вираження почуттів, настроїв і думок. Систематичне сприйняття музики допомагає дітям в більш старшому віці краще розуміти і любити її. Музичні твори повинні бути художніми, мелодійними, приносити насолоду своєю красою, а також передавати почуття, настрої і думки. Для цього потрібно частіше використовувати музичні твори композиторів-класиків, народну музику. В своїх публікаціях М.О.Метлов детально розкривав методику навчання, давав практичні поради по організації педагогічного процесу, зокрема, пропонував використовувати для сприйняття музики твори зображувального мистецтва, художнє слово, чітко ставити запитання і, найголовніше, грамотно виконувати твори на фортепіано.

У вітчизняній системі музичного розвитку дитини значне місце займає спів, який розглядається як основний засіб музичного виховання. Виконуючи пісні, дитина глибше сприймає музику, активно виражає свої переживання і почуття. Текст пісні допомагає зрозуміти зміст музики, полегшує засвоєння мелодії. Крім того, спів сприяє розвитку мови, об'єднує дітей естетичними переживаннями, привчає до спільних дій. М. О. Метлов досить детально розкрив, як слід розвивати вокальні навички, формувати вокальну культуру, слідкувати за тим як дошкільник сидить, стоїть, тримає корпус і голову, відкриває рот. Він розробив прийоми навчання дітей правильній вимові слів в процесі співу, рекомендував використовувати виразне читання тексту пісні дорослими, колективно і окремо дітьми по одному куплету. Щоб допомогти дошкільнику виробити правильне дихання, потрібно вибирати на перших порах пісні з короткими музичними фразами, а в старших групах використовувати, як один із прийомів, спів по фразам. Для розвитку чистоти інтонації важливо вибирати пісні зручні за теситурі і диханню, які відповідають діапазону голосу дітей даної групи, давати дитині слухати пісні в хорошому виконанні дорослих і чисто співаючих дітей, а також у виразному виконанні їх на музичному інструменті без співу, регулярно повторювати з дітьми вивчені пісні з супроводом і без супроводу інструменту. В основу системи навчання співу покладені загальнопедагогічні принципи: виховуючого навчання, доступності, поступовості, послідовності і систематичності; наочності, свідомості і міцності.

В галузі музично-ритмічних рухів розроблена М.О.Метловим система функціонує і сьогодні, вона лягла в основу багатьох досліджень. Початковим етапом роботи над музично-ритмічними рухами він вважав ранкову гімнастику, яку слід проводити в молодших групах під спів вихователя, а в старших – під музичний супровід. М.О.Метлов використовував музику і на фізкультурних заняттях.

Особлива увага у методиці музичного виховання надається грі на музичних інструментах, оскільки музиціювання є одним із засобів сприйняття музики і розвитку слуху. Якщо у 20-ті роки він починали навчати дітей грі на ударних інструментах (бубон, трикутник, дзвіночки), то досить швидко прийшли до висновку, що ці інструменти можна використовувати як акомпанемент, тому дослідники почали конструювати і удосконалювати мелодичні інструменти, на яких діти могли б самостійно виконувати музичні твори. Зокрема, М.О.Метлов створював інструментовки з урахуванням жанру і структури твору, специфіки дитячих музичних інструментів. Додатковими засобами виразності збагачувалась партія фортепіано, призначеного для дорослих. М.О.Метлов рекомендував, щоб в дитячому оркестрі музикантами-виконавцями були не лише діти, але і дорослі, бо це викликає у дітей емоційний підйом, почуття відповідальності. На жаль, ці побажання сьогодні практично не використовуються.

Серед позитивних тенденцій сучасної теорії і практики музичного виховання слід відзначити появу значної кількості музично-освітніх програм для дошкільних закладів, які накреслюють реальні шляхи виховання і духовного розвитку дитини засобами музичного мистецтва, орієнтують педагогів на повноцінний розвиток музичного сприйняття дітей, інтеграцію різних видів мистецтва з метою глибокого духовного особистісного розвитку.

В цілому, сучасний розвиток музичної педагогіки характеризується проведенням інтенсивних наукових досліджень, появою нових технологій навчання і виховання дітей, розробкою методики діагностичних обстежень, що дозволяють отримати дані про реальний стан музичного розвитку дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ветлугина Н.А., Кенеман А.В. Теория и методика музыкального воспитания в детском саду. – М., 1984. – 312 с.
2. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. – М., 1967. – 114 с.
3. Кабалевский Д.Б. Прекрасное побуждает доброе. – М., 1976. – 78 с.
4. Метлов Н.А. Музыка – детям. – М., 1985. – 161 с.
5. Шацкая В.Н. Музыкально-эстетическое воспитание детей и юношества. – М., 1975. – 215с.

Одержано редакцією 12.03.2002

УДК 613. 9 (073.3)

Л. В. ТЕРЕШКО

ДО ПИТАННЯ ВИХОВАННЯ ЗДОРОВОЇ ДИТИНИ В СІМ'Ї

Здоров'я людини в ієрархії загальнолюдських цінностей посідає найважливіше місце. На жаль мусимо констатувати значне погіршення стану здоров'я населення України і особливо дитячого, що зумовлено рядом соціальних, екологічних, економічних і ін. негативних факторів. За останнє десятиріччя Україна переживає глибоку демографічну кризу, зростання дитячої захворюваності, інвалідності.

Складні умови сучасного життя потребують постійної уваги з боку держави, освітніх закладів та сім'ї до охорони фізичного і психічного здоров'я дітей, яка має стати життєвою потребою і стратегією сьогодення.

Основне завдання суспільства – створити належні умови для охорони здоров'я та повноцінного розвитку підростаючого покоління.

Мета виховання, що сформульована у державних документах – формування гармонійно розвиненої і суспільно активної особистості.

Чітке визначення мети, дає можливість педагогу планувати свої дії, створювати відповідні умови і знаходити способи вирішення конкретних завдань. Але досягнення мети залежить не лише від цілеспрямованих педагогічних впливів, але й від соціальних і гігієнічних умов, специфіки сім'ї, оточуючого середовища, рівня розвитку навичок самовиховання і самовдосконалення особистості.

Виховання – це тривалий безперервний процес. Шлях до мети складний, суперечливий і вимагає постійного врахування реальних виховних можливостей.

ЗМІСТ

Поніманська Т.І. Гуманістичне виховання як ціннісна взаємодія вихователя і дитини	3
Корепанова М.В. Дорослі як гарант психологічної захищеності дитини в дошкільному віці	7
Дичківська І.М. Актуальні проблеми педагогічної інноватики	9
Самсонюк Н.Ф. Прислів'я як засіб виховання у старших дошкільників почуття гумору	12
Горопаха Н.М. Наступність у екологічній освіті дошкільнят та молодших школярів	15
Маліновська Н.В. Використання ігрових методів у навчанні дошкільників іноземної мови	20
Аматьєва О.П. До проблеми формування комунікабельності як особистісної якості у дітей старшого дошкільного віку	22
Абдульманова Л.В. Формування основ фізичної культури у дітей молодшого дошкільного віку	27
Кот Н.М. Загальні засади спільної роботи дошкільного закладу та сім'ї з екологічного виховання	31
Богініч О.Л. Технологія формування вмінь спеціалістів дошкільного профілю здійснювати методичне керівництво фізичним вихованням дітей	35
Мельничук М.І. Орієнтовна програма спецкурсу "Історія християнської педагогіки"	38
Денисюк О.М. Роль української діаспори в національному вихованні підростаючого покоління	42
Крутії К.Л. Діагностування рівня сформованості граматично правильного мовлення у дітей дошкільного віку	46
Маковецька Н.В. Особливості становлення статевого образу дитини у процесі оздоровчої роботи в дошкільному закладі	51
Сухорукова Г.В. Художня сутність і методичні основи навчання дітей декоративного ліплення	55
Костогриз Т.О. Художнє виховання: від дитячого дошкільного закладу до школи	57
Трусова О.Л., Удіна О.М. Ігрові вправи як засіб навчання образотворчій діяльності	61
Дем'янюк Т.Д. Технологія педагогічної взаємодії консультанта-наставника і студентів академічної групи	65
Іванюта О.В., Яницька О.Ю. Особливості психологічних механізмів операціональної сфери візуального мислення	69
Синельников В.Б. Шляхи удосконалення діагностики творчих можливостей дітей дошкільного віку	74
Меналюк Г.Ф. С.Русова про навчання дітей математики	79
Козлюк О.А. Виховання дітей дошкільного віку на заняттях з іноземної мови	81
Мірошина Г.Г. Організаційно-педагогічна взаємодія дитячого садка та сім'ї у формуванні соціального досвіду дошкільнят	83
Глінчук Ю.О. Виховання почуття милосердя у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах кардіоревматологічного санаторію	86
Гринчук Т.В. Формування у дітей дошкільного віку ціннісного ставлення до оточуючого	89
Федорова Н.В. Педагогічні умови організації гуманістичної взаємодії педагогів та студентів як чинника підготовки до педагогічного спілкування	93
Бєлова С.А. Бременська наукова школа початку ХХ століття як педагогічна система	96
Войтко Л.О. Психологічний компонент вузівської підготовки вихователя	100
Фарина М.П. Формування музичної культури дітей в процесі виховання	105
Терешко Л.В. До питання виховання здорової дитини в сім'ї	107
Дронова О.О. Зображувальна діяльність дошкільників у контексті особистісно-орієнтованої освітньої парадигми	111
Старовойтенко Н.В. Гумор, як засіб виховання дитини в сім'ї	116
Димченко С.С. Минуле і сьогодення педагогічної спадщини Гната Хоткевича	119
Петрук Є.О. Проблема естетичного виховання на уроках обслуговуючої праці	124
Єпик О.В. Експресивні компоненти спілкування у вихованні моральних цінностей	127
Мельник О.В. Індивідуалізація підготовки старшокласників до самостійного вибору майбутньої професії	132
Матвієнко О.Ф. Аналіз теоретичних основ формування економічних понять в навчальному процесі вищих навчальних закладів I-II рівнів	137
Відомості про авторів	143

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 21

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор Горопаха Н. М.

Технічний редактор Курченко Н.

Комп'ютерна верстка Рахманова Л. О.

Здано до набору 25.12.2001 р. Підписано до друку 28.02.2002 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 18,72. Обл. вид. арк. 19,27. Замовлення № 12/1. Наклад 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31

Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі

Рівненського державного гуманітарного університету

33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 21. — Рівне: РДГУ, 2002. — 146 с.

ISBN 966 — 7281 — 08 — 1.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378 ББК 74.20